В Ікеноо годі було знайти людину, що не чула б про ніс Дзенті Найґу. А ніс і справді був незвичайний: завдовжки десь з п'ять сунів[7], всюди однаково грубий, він нависав над губами й сягав аж підборіддя. Здавалося – посеред обличчя теліпається ковбаска.

Найґу, якому вже переступило за п'ятдесят, завжди потай страждав через свого носа: і за давніх часів свого послушництва, і тепер, дійшовши посади священика в двірському храмі. Щоправда, назовні він того не виказував – удавав, ніби йому байдуже. І не тому, що вважав турботу про ніс марницею, негідною справою для бонзи, який готується до прийдешнього життя на тому світі. Скорше тому, що йому страх не хотілося, аби й люди бачили, як його непокоїть той ніс. У буденних розмовах Найґу навіть згадки про нього боявся.

Було дві причини, чому Найґу не знав куди подітися зі своїм носом. Перша та, що довгий ніс завдавав йому клопоту. Передусім Найґу не міг сам наїстися. Бо тільки-но він брався до страви, як кінчик носа занурювався в рис у металевій мисці. Отож, як наставав час їсти, Найґу садовив послушника , по той бік столика і той підтримував носа дощечкою завширшки сун і завдовжки два сяку[8]. Однак з таким трапезуванням обом була морока: і бонзі, й послушникові, що підтримував носа дощечкою. Тоді саме навіть у Кіото ходила чутка, нібито одного разу хлопець на побігеньках, що заступив був послушника, чхнув, рука його труснулася і Найґів ніс заїхав у кашу. Але то була не найповажніша причина, чому Найґу так мучився. Насправді його турбувало те, що ніс шкодить самоповазі, вщерблює його гідність.

"То велике щастя, що носатий Дзенті Найґу не мирянин", – казали мешканці Ікеноо, бо вважали, що за такого носача навряд чи б вийшла заміж яка жінка. Були й такі, що навіть постриження в ченці пояснювали довгим носом. Та сам Найґу не почував, нібито ніс завдає йому менше страждань лише тому, що він, Найґу, священик. А що така поважна справа, як шлюб, не могла не розворушити його вразливої натури, то Найґу поклав собі будь-що загладити шкоду, завдану його гідності.

Першою думкою було добрати такого способу, щоб довгий ніс здався коротшим, ніж був насправді. Як поруч не було нікого, Найґу заглядав у люстерко, роздивлявся носа з усіх боків і гарячково шукав рятунку. Іноді, невдоволений поворотом голови, він обхоплював лице руками, випинав уперед підборіддя і втуплювався в люстерко. Але ніс так і не здавався коротшим, аби принаймні Найґу задовольнити. Часом йому видавалося, немов усе йде на гірше: чим більше він думає, тим ніс довшає. Тоді Найґу ховав люстерко у скриньку і, як звичайно, тихо зітхаючи, неквапом ішов читати на пюпітрі сутру про Каннон[9].

Відтоді Найґу безперестанку приглядався до чужих носів. У храмі в Ікеноо часто правилася служба, було чимало чернечих келій, а в лазні щоденно гріли воду. Тож сюди навідувалося багато мандрівних ченців і мирян. Найґу пильно вдивлявся в їхні обличчя, прагнучи уздріти хоч одну людину з його носом і розрадити душу. Тож і не помічав ні темно-синіх суйканів[10], ні білих катабіра[11], ні жовтогарячих шапочок і чорних ряс, що до них звик, – вони для нього не існували. Найґу бачив не людей, а їхні носи. Хоч закандзюблені й траплялися, а от такого, як Найґів, не було. Після таких пошуків Найґу смутнішав. Тож, коли він розмовляв з людьми і несамохіть хапався за кінчик носа й шарівся, немов дівчина, то причиною, і головною, був його ніс.

Врешті Найґу навіть подумав, що йому було б трохи легше, якби хоч у книжках, священних чи світських, натрапив на праведників з таким носом, як його. Та в жодній з них не згадувалось, що Мокурен або Сяріхоцу[12] мали довгі носи. Певна річ, і Родзю і Мемьо[13] були праведники з пересічними людськими носами. Довідавшись якось з оповідання про Китай часів Шуханського царства[14], що імператор Лю Сюаньде був клаповухий, Найґу мимоволі подумав, як би то йому відлягло, коли б Лю Сюаньде натомість був довгоносий.

Що й казати, Найґу не тільки споглядально, але й активно намагався вкоротити собі носа. До чого він тільки не вдавався: і пив гарбузовий відвар, і навіть щурячою сечею носа натирав. Та марно – ніс завдовжки п'ять сунів все звисав до підборіддя.

Аж якось восени послушник, що їздив у справах до столиці, вивідав у знайомого лікаря рецепт, як укоротити ніс. Той лікар походив з Китаю, але переселився в Японію і був священиком у храмі Тьоракудзі.

Найґу, як звичайно, вдавав, ніби йому й горя мало, навіть словом не натякнув, щоб негайно випробувати на собі новий метод. Та водночас він бадьорим голосом просив вибачення за те, що під час обіду завдає послушникові стільки клопоту. Щоправда, Найґу тільки й чекав, коли послушник умовить його випробувати цей рецепт. Звісно, й послушник здогадувався, що Найґу хитрує. Але над відразою до хитрощів узяло гору співчуття до Найґу, до його душевного стану, що спонукав до тих хитрощів. Отож, послушник, як і сподівався Найґу, заходився настійно рекомендувати новий метод. А Найґу так само кінець кінцем піддався на наполегливу підмову.

Метод був на диво простий: ніс треба ошпарити окропом, а потім потоптати ногами.

У храмовій лазні щодня грілась вода, і послушник приніс звідти коновку окропу. Та якщо просто занурити носа в таку гарячу воду, то можна обпарити все обличчя. Тому-то й вирішили приладнати до коновки покришку, провертіти в ній дірку й через неї встромляти носа у воду. Коли Найґу так зробив, то його зовсім не пекло. Незабаром послушник мовив:

– Мабуть, уже напарився.

Найґу силувано всміхнувся. Бо подумав: якби хтось підслухав, то ніколи в світі не здогадався б, про що мова. А ніс, ошпарений в окропі, свербів, ніби покусаний блохами.

Коли Найґу витягнув розпашілого носа з дірки у покришці, послушник заходився щосили м'яти його обома ногами. А Найґу, лежачи

на боці, тільки й бачив послушникові ноги перед очима. Іноді послушник жалісно позирав на Найґову лису голову й запитував:

– Не боляче? Лікар наказував топтати навіть коли вже несила терпіти. Ну то як? Не боляче?

Найґу силкувався кивнути головою і подати знак, що, мовляв, не боляче, але послушник усе м'яв і м'яв носа, тож Найґу не міг ворухнути головою так, як йому кортіло. Підкотивши очі догори і вп'явшись поглядом у порепані послушникові п'яти, Найґу лиш трохи роздратовано відказав:

– Ні, не боляче.

Як послушникові ноги м'яли там, де свербіло, Найґу відчував скоріш полегкість, ніж біль. Незабаром на шкірі повиступало щось схоже на пшоно, а ніс скидався на обскубану й засмажену на вогні пташку. Запримітивши таке, послушник перестав тупцяти й наче сам до себе промовив:

– Лікар радив усе це щипчиками повитягувати.

Надувши невдоволено щоки, Найґу мовчки дозволив послушникові робити з собою усе, що тому заманеться. Певна річ, Найґу цінував його добрість. Та все ж таки відчував й образу, що з його носом обходяться нецеремонно. Наче пацієнт, що лежить на операційному столі, але хірургові не довіряє, Найґу мимоволі стежив, як послушник щипчиками витягує сальні дрібочки з дірочок на носі. Сало виходило назовні схожим на пір'яні колодочки завдовжки десь один сантиметр.

Упоравшись з носом, послушник полегшено зітхнув і сказав:

– Гадаю, не завадило б іще попарити.

Насуплений і, ясна річ, невдоволений, Найґу, однак, не перечив послушникові.

А коли Найґу вдруге випарив носа, то побачив, що той таки покоротшав і тепер не надто різниться від звичайного, закандзюбленого. Обмацуючи його пальцями, Найґу сором'язливо й тремтливо зазирнув у люстерко, подане послушником. Ніс – той самий, аж до підборіддя! – зморщився, як брехня перед правдою, і тепер скромно тулився над верхньою губою. Де-не-де видніли червонясті цятки – очевидно, послушник ногами натоптав. "Ну, тепер уже ніхто не глузуватиме", – Найґове зображення моргнуло до Найґу з люстерка.

Однак цілісінький день Найґові не давала спокою одна думка: "А раптом ніс видовжиться?" Тому Найґу безперестанку, як тільки була нагода, – коли читав молитву чи сидів коло страви, —мацав кінчик носа. А той, чемно вмостившись над верхньою, губою, наче й не збирався перевисати над ротом.

Найґу переспав ніч, а прокинувшись, передовсім помацав носа. Ніс був короткий, як і вчора. Вперше за стільки років Найґу відчув на серці полегкість, якої зазнав, хіба коли зробив святе діло – переписав сутру Хокке.

Та збігло два-три дні – і Найґу застигла несподіванка: самурай, що саме нагодився до храму, як ніколи насмішкувато подивився на Найґового носа. Крім того, хлопець на побігеньках, що колись упустив Найґового носа в кашу, щоразу при зустрічі спершу втуплював очі в землю і душив у собі напад сміху, а нарешті, уже не мігши стриматися, пирхав. А було не раз і не два так, що ченці, яким Найґу загадував щось робити, опинившись перед ним, шанобливо слухали, а поза очі завжди хихотіли, – Найґу ловив їх на цьому, коли оглядався.

Спочатку Найґу вважав, що до цього спричинилася зміна обличчя. Але тільки така причина всього не пояснювала. Певна річ, сміх хлопця

на побігеньках і ченців можна було цим пояснити. Однак тепер у їхньому сміхові було щось таке, чого не було перше, як ніс був довгий. Ну, хай незвично короткий ніс видається смішнішим, ніж звичайний довгий. Та ні, мабуть, не в тому сила. "Раніше вони так в очі не насміхалися", – бурмотів Найґу, відриваючись від сутри й схиливши гиряву голову набік. У такі хвилини скромний Найґу неуважно споглядав образ святого Фуґена, що висів поряд, і згадуючи про ті дні, коли його ніс ще був довгий, занепадав духом, як "пропаща людина, що їй навертаються на пам'ять дні достатку й слави". Та, на лихо, Найґові бракувало хисту розгадати цю таємницю.

У людському серці змагаються два суперечливі почуття. Безперечно, немає на світі людини, яка не співчувала б покривдженому й нещасному. Та коли бідолаха насилу вирятується, людина, яка йому раніше співчувала, тепер чомусь невдоволена. Коли вже на те, то їй кортить знову бачити бідолаху в лабетах того самого лиха. І непомітно, несвідомо людина починає на бідолашного злом дихати. Що ж до Найґу, то йому було прикро відчувати на собі погляди байдужих, егоїстичних спостерігачів, ченців і мирян. Тим-то Найґів настрій щодень псувався. Скаже хто якесь слово – він його почне картати, нікого не обминає; тож кінець кінцем навіть послушник, який лікував йому носа, поза очі почав казати, що Найґу зазнає кари за гріхи на тому світі. А надто розгнівав Найґу капосний хлопець на побігеньках. Якось одного дня Найґу, зачувши несамовите скавучання, вихопився надвір і побачив, як служка, розмахуючи дощечкою завдовжки два сяку, навперейми ганяє за схудлим псом. Та він не тільки бігав за собакою, але ще й глузливо викрикував: "Диви, не розбий носа! Не розбий носа!" Висмикнувши дощечку (ту саму, якою Найґів ніс підтримувано під час обіду) з хлопцевих рук, Найґу щосили мазнув йому по обличчю.

Найґові стало прикро, що він так нерозважно, ні сіло ні впало, вкоротив носа.

Якось уночі – може, через те, що вітер звечора видзвонював дзвіночками на пагоді, їх теленчання докучливо лізло у вуха, а надворі

схолодніло, – Найґу ніяк не міг заснути. Втупившись у темряву, він зненацька відчув, що ніс його нестерпно засвербів. Найґу помацав: кінчик носа, здавалось, набряк і пашів жаром. "Я його силоміць укоротив, от він і болить", – мимрив Найґу, торкаючись носа так шанобливо, наче ставив кадильні палочки й квіти перед образом Будди.

Як завжди, назавтра Найґу пробудився рано-ранісінько. Мабуть, тому що за ніч обсипалося листя з адіантумів і каштанів, дах пагоди узявся памороззю, а в сіруватому ранковому повітрі на шпилі пагоди відсвічувало дев'ять металевих кілець, – храмовий сад блищав, наче золотом усталений. Найґу вийшов на веранду, розчинив віконниці й глибоко вдихнув повітря.

І в одну мить знову вернулося те відчуття, що вже, здавалось, покинуло його. Найґу хапливо торкнувся носа. Помацав – ніс уже не був такий короткий, як звечора. Тепер це був той самий ніс, завдовжки десь з п'ять сунів; як і раніше, він перевисав над губами й сягав аж підборіддя. Найґу зрозумів: протягом ночі ніс знову видовжився. І так само, як тоді, коли ніс пощастило вкоротити, Найґу відчув, що його переповнює велика радість.

"От тепер уже, напевне, ніхто не глузуватиме", – в думці проказав Найґу, коли ранковий осінній вітер злегка погойдував його довгим носом.